

BİLİNMEYEN KELÂM

Erken Dönem Mâtüridîliğinde
Kelâmî Yaklaşımlar
Sıfat Teorisi Örneği

Angelika Brodersen

Çeviri: Özcan Taşçı

ANGELIKA BRODERSEN

1984 yılında Georg-August Göttingen Üniversitesinde Protestanlık bölümünden mezun oldu. 1988–96 yılları arasında aynı üniversitede Arabistik ve Alman Filolojisini bitirdi. 1993-96 yılları arasında Prof. Dr. Tilman Nagel'in danışmanlığında Arabistik alanında “Göttliche Vollkommenheit und die Stellung des Menschen. Die Sichtweise ‘Abd al-Karīm al-Ġilīs auf der Grundlage des Šarḥ Muškilāt al-Futūḥāt al-makkīya“ başlıklı doktora tezini tamamladı. 1992-2007 yılları arasında Göttingen ve Zürich Üniversiteleri ile Beyrut Orient Enstitüsünde çalıştıktan sonra 2017 yılından itibaren Bochum Üniversitesi Doğu ve İslam Bilimleri Bölümünde akademik araştırmalarına devam etmektedir. Brodersen, özellikle Maturidilik alanındaki çalışmalarıyla bilinmektedir.

ÖZCAN TAŞÇI

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 1992 yılında mezun oldu. 1995 yılına kadar Ankara’da öğretmen olarak çalıştıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı’nın bursuyla gittiği Almanya’da 2000 yılında “Die Idee der Gerechtigkeit in Koran und Sunna” başlıklı teziyle Yüksek Lisansını tamamladı. 2005 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde “Takiyyüddin Necranı’nın Mu’tezile Bilgi Teorisindeki Yeri ve Önemi” adlı teziyle Doktor unvanını aldı. 2007 yılında Yrd. Doçent, 2008 yılında Doçent ve 2014 yılında da Profesör oldu. Halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Kelam Anabilim Dalı Başkanı olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ	13
ÖNSÖZ	15
GİRİŞ	17
1. İslam Kelâmında Sıfatlar Öğretisi	17
2. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî (ö. 333/944) Sonrası Kelâm	20
3. Araştırmaların Durumu ve Öneriler	22
YAZARLAR VE ESERLERİ	
Semerkant:	25
1. Ebû Seleme es-Semerkandî (4./10. yy.)	25
2. Ebû'l-Yûsuf Muhammed el-Pezdevî (ö. 493/1099)	26
3. Ebû'l-Mu'în en-Nesefî (ö. 508/1114)	30
4. Ebû Hafs Ömer en-Nesefî (ö. 537/1142)	34
5. Ebû's-Senâ el-Lâmişî (539/1144 tarihinde hayatta)	35
6. Hâfizüddin Ebû'l-Bekât en-Nesefî (ö. 710/1310)	37
Buhârâ:	39
1. Ebû İshâk es-Saffâr el-Buhârî (ö. 534/1139)	39
2. Nûreddin es-Sâbunî el-Buhârî (ö. 580/1184)	44
Kesin Olmayan:	47
Ebû Şekûr es-Sâlimî (5./11. yy.)	47

BELGEYE DAYALI BÖLÜM: METİNLER

I. Âlemin Yaratıcısı Olarak Allah.....	51
1. Ebû Hafs Ömer en-Neseî, <i>'Akâid</i>	51
2. es-Semerkandî, <i>Cümel</i>	51
3. es-Sâlimî, <i>Tembîd</i>	53
4. Ebu'l-Yüsr Muhammed el-Pezdevî, <i>Usûl</i>	55
5. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Bahr</i>	55
6. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Tembîd</i>	56
7. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Tabsira</i>	56
8. es-Saffâr, <i>Telbîs</i>	57
9. el-Lâmişî, <i>Tembîd</i>	59
10. es-Sâbûnî, <i>Kifâye</i>	59
11. es-Sâbûnî, <i>Bidâye</i>	60
12. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>İ'timâd</i>	61
13. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>'Umde</i>	62
II. Allah'ın Birliği ve Ezeliliği.....	62
1. Ebû Hafs Ömer en-Neseî, <i>'Akâid</i>	62
2. es-Semerkandî, <i>Cümel</i>	62
3. es-Sâlimî, <i>Tembîd</i>	64
4. Ebu'l-Yüsr Muhammed el-Pezdevî, <i>Usûl</i>	67
5. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Bahr</i>	68
6. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Tembîd</i>	69
7. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Tabsira</i>	70
8. es-Saffâr, <i>Telbîs</i>	72
9. el-Lâmişî, <i>Tembîd</i>	76
10. es-Sâbûnî, <i>Kifâye</i>	78
11. es-Sâbûnî, <i>Bidâye</i>	83
12. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>İ'timâd</i>	85
13. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>'Umde</i>	88
III. Allah'ın Aşknlığı.....	89
1. Ebû Hafs Ömer en-Neseî, <i>'Akâid</i>	89
2. es-Semerkandî, <i>Cümel</i>	89
3. es-Sâlimî, <i>Tembîd</i>	90
4. Ebu'l-Yüsr Muhammed el-Pezdevî, <i>Usûl</i>	96
5. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Bahr</i>	103
6. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Tembîd</i>	105
7. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Tabsira</i>	113
8. es-Saffâr, <i>Telbîs</i>	123

9. el-Lâmişi, <i>Tembid</i>	126
10. es-Sâbüni, <i>Kifâye</i>	129
11. es-Sâbüni, <i>Bidâye</i>	135
12. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>İtimâd</i>	138
13. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>'Umde</i>	143
IV. İlähi Sıfatlar	145
1. Ebü Hafs Ömer en-Neseî, <i>'Akâid</i>	145
2. es-Semerkindî, <i>Cümel</i>	145
3. es-Sâlimî, <i>Tembid</i>	147
4. Ebu'l-Yusr Muhammed el-Pezdevî, <i>Usûl</i>	153
5. Ebu'l-Mu'în en-Neseî, <i>Bahr</i>	158
6. Ebu'l-Mu'în en-Neseî, <i>Tembid</i>	163
7. Ebu'l-Mu'în en-Neseî, <i>Tabsira</i>	165
8. es-Saffâr, <i>Telbîs</i>	188
9. el-Lâmişi, <i>Tembid</i>	194
10. es-Sâbüni, <i>Kifâye</i>	196
11. es-Sâbüni, <i>Bidâye</i>	207
12. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>İtimâd</i>	210
13. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>'Umde</i>	215
V. İlähi Hikmet	216
1. Ebü Hafs Ömer en-Neseî, <i>'Akâid</i>	216
2. es-Semerkindî, <i>Cümel</i>	216
3. es-Sâlimî, <i>Tembid</i>	217
4. Ebu'l-Mu'în en-Neseî, <i>Bahr</i>	218
5. Ebu'l-Mu'în en-Neseî, <i>Tembid</i>	218
6. Ebu'l-Mu'în en-Neseî, <i>Tabsira</i>	219
7. es-Saffâr, <i>Telbîs</i>	221
8. el-Lâmişi, <i>Tembid</i>	224
9. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>İtimâd</i>	225
10. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>'Umde</i>	225
VI. Allah'ın İşitmesi ve Görmesi	226
1. Ebü Hafs Ömer en-Neseî, <i>'Akâid</i>	226
2. es-Sâlimî, <i>Tembid</i>	226
3. Ebu'l-Yusr el-Pezdevî, <i>Usûl</i>	226
4. es-Saffâr, <i>Telbîs</i>	228

VII. İlähî İrâde	230
1. Ebü Hafs Ömer en-Neseîî, <i>'Akâ'id</i>	230
2. es-Sâlimî, <i>Tembîd</i>	230
3. Ebu'l-Yusr el-Pezdevî, <i>Usûl</i>	232
4. Ebu'l-Mu'in en-Neseîî, <i>Tembîd</i>	240
5. Ebu'l-Mu'in en-Neseîî, <i>Tabsira</i>	241
6. es-Saffâr, <i>Telbîs</i>	249
7. el-Lâmişî, <i>Tembîd</i>	252
8. es-Sâbûnî, <i>Kifâye</i>	253
9. es-Sâbûnî, <i>Bidâye</i>	258
10. Ebu'l-Berkât en-Neseîî, <i>İ'timâd</i>	259
11. Ebu'l-Berekât en-Neseîî, <i>'Umde</i>	262
VIII. "Yaratma/Tekvîn" Sıfatı	262
1. Necmeddîn en-Neseîî, <i>'Akâ'id</i>	262
2. es-Sâlimî, <i>Tembîd</i>	262
3. es-Semerkindî, <i>Cümel</i>	265
4. Ebu'l-Yusr Muhammed el-Pezdevî, <i>Usûl</i>	265
5. Ebu'l-Mu'in en-Neseîî, <i>Tembîd</i>	271
6. Ebu'l-Mu'in en-Neseîî, <i>Tabsira</i>	276
7. es-Saffâr, <i>Telbîs</i>	282
8. el-Lâmişî, <i>Tembîd</i>	282
9. es-Sâbûnî, <i>Kifâye</i>	284
10. es-Sâbûnî, <i>Bidâye</i>	290
11. Ebu'l-Berekât en-Neseîî, <i>İ'timâd</i>	293
12. Ebu'l-Berekât en-Neseîî, <i>'Umde</i>	297
IX. İlähî Kelâm	298
1. Necmeddîn en-Neseîî, <i>'Akâ'id</i>	298
2. es-Semerkindî, <i>Cümel</i>	298
3. es-Sâlimî, <i>Tembîd</i>	299
4. Ebu'l-Yusr Muhammed el-Pezdevî, <i>Usûl</i>	305
5. Ebu'l-Mu'in en-Neseîî, <i>Bahr</i>	318
6. Ebu'l-Mu'in en-Neseîî.....	321
7. Ebu'l-Mu'in en-Neseîî, <i>Tabsira</i>	325
8. es-Saffâr, <i>Telbîs</i>	338
9. el-Lâmişî, et- <i>Tembîd</i>	348
10. es-Sâbûnî, <i>Kifâye</i>	349
11. es-Sâbûnî, <i>Bidâye</i>	362
12. Ebu'l-Berekât en-Neseîî, <i>İ'timâd</i>	366
13. Ebu'l-Berekât en-Neseîî, <i>'Umde</i>	371

X. Allah'ın Görülmesi/Rü'yettullâh	373
1. Ebû Hafs Ömer en-Neseî, <i>'Akâ'id</i>	373
2. es-Semerkandî, <i>Cümel</i>	373
3. es-Sâlimî, <i>Tembîd</i>	373
4. Ebu'l-Yusr el-Pezdevî, <i>Usûl</i>	377
5. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Babr</i>	385
6. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Tembîd</i>	387
7. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Tabsira</i>	389
8. es-Saffâr, <i>et-Telbîs</i>	395
9. el-Lâmişî, <i>Tembîd</i>	401
10. es-Sâbûnî, <i>Kifâye</i>	404
11. es-Sâbûnî, <i>Bidâye</i>	414
12. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>İ'timâd</i>	418
13. Ebu'l-Berekât en-Neseî, <i>'Umde</i>	424
XI. İsim ve Müsemmâ/İsimplendirilen	426
1. es-Sâlimî, <i>Tembîd</i>	426
2. Ebu'l-Yusr el-Pezdevî, <i>Usûl</i>	429
3. Ebu'l-Mu'in en-Neseî, <i>Babr</i>	431
4. es-Saffâr, <i>Telbîs</i>	432
5. el-Lâmişî, <i>Tembîd</i>	436
6. es-Sâbûnî, <i>Kifâye</i>	437
7. es-Sâbûnî, <i>Bidâye</i>	439
SİSTEMATİK KISIM: DELİLLER	
I. Âlemin Yaratıcısı Olarak Allah.....	441
A. Âlemin Yaratıcısı Allah'tır.....	441
B. Yaratıcı Âlemi Bir Zorunluluk Gereği Yaratmış Olamaz.....	446
II. İlahî Birlik ve Ezelilik	447
A. Allah Tek Yaratıcıdır	448
B. "Birlik" Bir Sayı Olarak Anlaşılmalıdır.....	451
C. Bir Olan Yaratıcı Ezelîdir.....	452
III. İlahî Aşknlık	454
A. Allah Bir Şey'dir	454
B. Allah Araz, Cevher ve Cisim Değildir.....	457
B. 1. Allah Araz Değildir.....	457
B. 2. Allah Cevher Değildir.....	460
B. 3. Allah Cisim Değildir.....	462

C. Allah'ın Sûreti Yoktur. Zira O Ne Sınırlı, Ne Sayılabilir, Ne Bölünebilir Ne de Birleşik Ya da Sonludur.....	468
D. Allah Bir Mekânda Değildir.....	470
D. 1. Allah'a Mekân Tayin Edilemez.	470
D. 2. Allah Hiçbir Yönde Değildir.....	471
D. 3. Allah Her Yerde Değildir	473
D. 4. Allah Arşın Üzerinde Değildir.....	475
E. Allah'ın Hiçbir Benzeri Yoktur, O'nun Dengi de Mevcut Değildir	479
F. Allah'ın Ne'liği (<i>Mâ'yyet</i>), Niteliği (<i>Keyfiyyet</i>) ve Niceliği (<i>Kemiyet</i>) Yoktur. O'nun Varlığı'nın Sebebi de (<i>Limâ'yyet</i>) Yoktur.	481
F. 1. Allah'ın Ne'liği (<i>Mâ'yyet</i>) Yoktur.....	481
F. 2. Allah'ın Niceliği (<i>Kemiyet</i>) Yoktur.....	482
F. 3. Allah'ın Niteliği (<i>Keyfiyyet</i>) Yoktur	483
F. 4. İlahî Varlığın Sebebi Yoktur	483
VI. İlahî Sıfatlar.....	484
A. Allah'ın Sıfatları Vardır.....	484
B. İlahî Sıfatlar Ezelidir	489
C. Nitelik (<i>Sıfat</i>) Niteleme (<i>Vâsıf</i>) Değildir.....	493
D. Sıfatlar Allah'tan Başkası Değildir	495
E. Sıfatlar Allah'ın Bizzat Kendisi Değildir	496
F. Sıfatlar Allah'ın Bir Parçası Olamazlar	499
G. Sıfatlar Birbirlerinin Ne Aynısı Ne Gayrısıdır	500
H. Ezelî Sıfatlar Ne Tekrarlanabilir Ne De Çoğaltılabilir.....	501
İ. Sıfatlar Tutarsız Ya Da Zıt Olamaz.....	501
J. Allah Bilmediğimiz Sıfatlara Sahip Olabilir	502
K. İnsanbiçimciliğin (<i>müteşâbihîye</i>) Anlamı Hakkında.....	502
V. İlahî Hikmet	504
A. Allah Hikmet Sahibidir	504
B. İlahî Hikmet Allah'ın Fiillerini de Kapsamaktadır	507
C. İlahî Fiil Daima Hikmetlidir.....	507
D. Allah'ın İnsanlar İçin Daima En İyiyi Yapması Zorunlu Değildir	509
VI. İlahî İştîme ve Görme.....	510
A. İştîme ve Görme Allah'ın Sıfatlarıdır.....	510
B. Bu Sıfatlar Ezelde Mevcuttur.....	512
C. İlahî İştîme ve Görme Duyusal Algılar Değildir	513
D. Bir Obje/Nesne Gerekli Değildir	514

VII. İlahî İrâde	515
A. Allah'a Bir İrâde Atfedilmelidir	515
B. Her İyi ve Kötü Allah'ın Kararı, Gücü, Meşî'et'i, İrâdesi, Bilgisi ve Düzenlemesi ile Belirlenmiştir. Ancak İyi ve İtaatkar Fiiller İlahî Emir ve İhsân ile Gerçekleşirken, Kötü ve İsyankâr Fiiller İse O'nun Emir ve İhsânı ile Gerçekleşmez.	519
C. Allah, Zâtında Bulunan Ne Sonradan Var olmuş Ne de Yaratılmış Bir Meşî'et ve İrâde ile Dileyen ve İrâde Edendir.	524
D. Allah, İrâdesinin Nesnelere Durumundaki (li-murâdâtihî) Tüm Nesnelere Tek Bir İrâde ile Dilemektedir. Meşî'et ve İrâde Bu Yüzden Özdeştir	529
VIII. "Tekvîn" Sıfatı	530
A. "Tekvîn" Sıfatının Ezeliliği	530
B. Yaratma/Tekvîn ile Yaratılan/Mükevven Özdeş Değildir	532
C. Bir Objeye/Nesne Gerekli Değildir	535
IX. İlahî Kelâm	536
A. Allah'ın Kelâmı O'nun Ezelî Bir Sıfatıdır.....	536
B. Allah Ezelde Konuşandır	542
C. Kur'ân Allah'ın Yaratılmamış Kelâmıdır	544
D. İlahî Kelâm'ın İşitilmesi	548
X. Rû'yetullâh	550
A. Allah Görülebilir.....	550
B. Mü'minler Cennet'te Allah'ı Görecekler.....	557
XI. İsim ve Müsemmâ	560
A. İsim (<i>ism</i>) ve İsimlendirilen (<i>müsemmâ</i>) Aynı Değildir	560
B. İsimlendirme (<i>Tesmîye</i>) İsimlendirilen Değildir.....	565
C. İsim Sıfat Değildir.....	567
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	569
KAYNAKÇA	571
İKİNCİ EL KAYNAKLAR	572
DİZİN	578

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ

Çevirisini takdim ettiğimiz Alman İslam/kelâm araştırmacısı Angelika Brodersen'in, *Der Unbekannte Kâlâm (Bilinmeyen Kelâm)* başlıklı 2014 yılında yayımlanan Almanca eserininin, Mâturîdîlik alanındaki çalışmalarda önemli bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz. Eser gerek hacim yönüyle ve şekilsel olarak, gerekse de içerik açısından okuyucuya kapsamlı bilgiler vermesiyle ön plana çıkmaktadır. Daha önce çevirisini okuyucuyla buluşturduğumuz, Ulrich Rudolph'un, *Mâturîdî ve Semerkant'ta Ehl-i Sünnet Kelâmı* adlı eserinin, Mâturîdîlik alanında Alman dilinde kelâm araştırmalarına önemli ilk katkıyı sunduğu tespit edilmektedir. Ancak Rudolph, eserinde daha ziyade şu ana kadar bilim çevrelerinde Mu'tezile ile Eş'arîliğe nazaran âdeta bilinmeyen bir ekolün tarihsel açıdan oluşumunun tanıtılmasını amaçlamaktadır. Brodersen da Rudolph gibi, Mâturîdîliğin hâlâ yeterince tanınmadığından hareketle, bu sefer de ağırlıklı olarak önemli kelâmcıları ve eserlerini tanıtmayı hedeflemiş görülmektedir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Mâturîdî ve ona bağlı öne çıkan kelâmcılar ve eserleri, münferit olarak ele alınıp incelenmiş olsalar da toplu olarak bir eserde takdim edilmemişlerdir. Ayrıca bu kelâmcılar, kelâm anlayışları itibariyle kimi zaman farklı görüşlere sahip olabilen Semerkantlı ve Buhâralı şeklinde kategorize edilmek suretiyle, Mâturîdîlik içerisindeki görüş ayrılıklarına da temas edilmek istenmektedir. Bunun da oldukça önemli olduğu kanaatindeyiz. Yazarın ayrıca, "bilinmeyen" şeklinde takdim ettiği Mâturîdîliğin bilinmesini, kendisi açısından sıfatlar öğretisi boyutunda gerçekleştirmek istemesinin de başka bir açıdan değerlendirilmesi gerekir. Düşüncemize göre yazar bununla, sıfatlar öğretisinin bu ekolün, bilhassa *tekvîn* sıfatı bağlamında, sadece Mu'tezile'den değil, aynı zamanda diğer Sünnî kelâm ekolü Eş'arîlik'ten bağımsız ve özgün bir ekol olarak teşekkül ettiğini ortaya koymak istemektedir. Eser okunduğunda da bu durum açıkça kendisini hissettirmektedir. Ayrıca bununla aynı zamanda, kelâm ekolleri arasında genel olarak erken dönemdeki zât-sıfat ile alakalı tartışmalar hakkında da geniş mâlûmata sahip olunmaktadır.

Eserde Kerrâmiyye'nin ön plana çıkartılmış olması dikkatimizi çeken bir başka husustur. Bunda muhtemelen, Batı'daki çalışmalarda Mâturîdîlik ile Kerrâmîlik arasında kurulmaya çalışılan bir anlayış etkili olmuş olabilir. Son olarak, içerik açısından oldukça kapsamlı olduğunu tespit ettiğimiz eserin, özelde Mâturîdîlik genelde ise kelâm araştırmaları açısından oldukça faydalı olacağını düşündüğümüzü belirtmek isteriz.

Prof. Dr. Özcan Taşcı
Çanakkale 2021

ÖNSÖZ

Takdim edilen bu araştırmanın merkezinde, erken dönem Mâtürîdîliğin düşünce çerçevesinde, İslâmî sıfatlar öğretisi yer almaktadır. Bu kelâmî ekol, özellikle Orta Doğu'da önemli ölçüde yaygınlık kazanmış olup, Ebu Mansur el-Mâtürîdî (ö. 333/944) üzerinden, öncelikle bir fıkıh ekolü kurucusu olarak bilinen Ebu Hanife'ye (ö. 150/767) bağlanmaktadır. Mâtürîdîliğin öğretileri gerek bizzât [İmam] Mâtürîdî'nin gerekse diğer Mâtürîdî âlimlerinin, düşünce ve görüşleriyle mücadele etmek durumunda kaldıkları Mu'tezile ve Eş'arîliğin öğretilerinin aksine, şu ana kadar sistematik olarak ayrıntılı ve yeterli bir şekilde araştırılıp incelenmemiştir.

Sıfatlar, daha doğrusu ilâhî isim ve sıfatlar öğretisi, kelâmın teşekkülünden itibaren temel tartışmaların alevini sürekli tutuşturan, İslam kelâmının merkezî bir sorunu olmuştur. Bu çalışmada, Sünniliğin ikinci büyük itikadi ekolü olarak Mâtürîdîliğin temel inanç ilkelerinin, diğer kelâmî ekollerle olan tartışmalardan nasıl anlaşılacağı, daha doğrusu zikredilen bu tartışmaların Hanefî-Mâtürîdî meydan okumalar olarak nasıl değerlendirilebileceği ve bu tartışma ve mücadeleler sonucunda, Mâtürîdîliğin bağımsız bir kelâm ekolü olarak kendisini nasıl ispatlayabildiği ortaya konulacaktır.

Ebû İshâk İbrahim es-Saffâr el-Buhârî'nin (ö. 534/1139) *Telhîsu'l-edille li kavâidi't-tevhîd* (Tek Tanrı İnancının Temellerine İlişkin Delillerin Özeti) adlı eserinin edisyon kritiğini yapmama bağlantılı olarak geniş bir malzeme koleksiyonu ortaya çıktı. Bu malzemenin başlı başına, bağımsız bir araştırma teşkil edeceğine dair düşüncesinden dolayı, *Telhîsu'l-edille*'ye dikkatimi çeken Ulrich Rudolph'a müteşekkirim. Ona özellikle Mâtürîdî kelâmının farklı yönleri üzerine yaptığım çalışmalar esnasında verdiği destek ve katkılar sebebiyle teşekkür ediyorum. Claude Gilliot da çeşitli notlar ve açıklamalar yaparak bu çalışmaya katkıda bulundu. Stefan Reichmut ise çalışmamı Bochum Üniversitesi İslam Bilimleri ve Oryantalistik bölümünde yürütmeme imkân tanıdı. Orada muazzam derecede donanımlı bir alan kütüphanesi kullanımına sunulmuştu. Dahası, kütüphanede, kendilerine her zaman başvurabi-

leceğim, yardıma hazır ve alana hâkim görevliler mevcuttu. Bunun için de en içten teşekkürlerimi arz ediyorum. Son olarak, Alman Araştırma Topluluğu'na/Vakfına (Deutsche Forschungsgemeinschaft) teşekkür etmek istiyorum. Onların cömert destekleri olmasaydı bu çalışma ne ortaya çıkabilirdi ne de basılabilirdi.

Bochum, Mart 2014
Angelika Brodersen